

JMG

Journalisternas trygghetsundersökning

Journalisters utsatthet under 2016

Monica Löfgren Nilsson

GÖTEBORGS UNIVERSITET
JOURNALISTIK, MEDIER OCH KOMMUNIKATION

Arbetsrapport nr 75

Journalisternas trygghetsundersökning

Journalisters utsatthet under 2016

Monica Löfgren Nilsson

ISSN 1101-4679

2017-09-15

Institutionen för journalistik, medier och kommunikation
Göteborgs universitet

www.jmg.gu.se

Inledning

Våld och trakasserier mot journalister har dokumenterats av ett antal NGOs (t ex Committee to protect journalists, 2015; Freedom of house, 2015; och Reporters without borders, 2014). Fokus ligger ofta på öppet våld riktat mot journalister i odemokratiska stater. Utan tvekan är dessa trakasserier de mest allvarliga och de är ofta ett resultat av repressiva staters myndighetsutövning eller av kriminella grupperns terror (Freedom of house, 2015). Studier av journalisters utsatthet i demokratiska stater är sällsynta, även om ett ökat intresse finns, och ett antal med inriktning mot europeiska journalisters utsatthet påbörjas (t ex i Finland och Nederländerna).

Under 2010-talet har svenska journalisters utsatthet uppmärksammats alltmer såväl i undersökningar som i den offentliga debatten. Ett flertal allvarliga hot riktade mot såväl mediehus som enskilda journalister har förekommit och olika förslag på åtgärder har diskuterats. Journalister är en yrkesgrupp som intar en nyckelroll i relation till det fria ordet och den offentliga debatten, något som gör det extra viktigt att studera deras utsatthet.

Följande rapport har tagits fram på uppdrag av kulturdepartementet. Det övergripande syftet är att kartlägga trakasserier, hot och våld riktat mot yrkesverksamma journalister i Sverige. Kartläggningen utgår från tre huvudfrågeställningar:

- 1. Förekomst:** I vilken utsträckning utsätts journalister för trakasserier, våld och hot i sin yrkesroll?
- 2. Upplevelser av hot och våld:** Vad utsätts man för, varför och av vem?
- 3. Konsekvenser:** Vilka åtgärder har de utsatta journalisterna vidtagit och påverkas de i sitt yrkesutövande och i sitt privatliv?

Enkätundersökningen bygger på ett slumpmässigt urval av svenska journalistförbundets (SJF) medlemmar (4859 personer) och har en svarsfrekvens på 32 procent. En jämförelse med tillgänglig information från SJF visar att de svarande är representativa för förbundets medlemmar. I frågeformuläret fanns frågor om utsattheten uppdelat på två områden, händelser som kan anses brottsliga (våld, skadegörelse etc) och olika former av hotfulla händelser. Vidare fanns frågor om kontexten, t ex om förövarna och om upplevda konsekvenser. Mer utförlig information om studiens genomförande återfinns i bilaga 1.

Journalisters utsatthet

Under 2000-talet har journalistiken genomgått ett flertal stora förändringar. Digitaliseringen och det förändrade medielandskapet har, bort sett från förändrade produktionsvillkor, lett till att honnörssord som transparens och interaktivitet blivit centrala för att legitimera journalistiken, stötta demokratin och möta publiken på ”jämlika” villkor.

Utvecklingen har lett till att journalister blivit mer synliga/profilerade och också lättare för allmänheten att nå snabbt. Även om inga representativa studier av journalisters utsatthet genomförts före denna förändring är det därför sannolikt att problemet ökat.

I följande avsnitt framgår hur vanligt det är att journalister i Sverige blir utsatta för trakasserier, hot eller våld på grund av sitt yrke, samt vad de utsätts för.

Sammantaget uppgav knappt 6 av 10 journalister (58 procent) att de någon gång varit utsatta för trakasserier, hot eller våld i samband med sitt yrkesutövande. Under 2016 var drygt var fjärde journalist utsatt (26,5 procent) vilket kan jämföras med tidigare studier där 30 procent av journalisterna sa sig vara utsatta under 2015 och 33 procent sa sig vara utsatta och under 2012. En viktig skillnad mellan studierna är dock att i föreliggande studie uppmanades journalisterna att redovisa händelser som upplevts som *hotfulla* och i de båda föregående om de *hotats* (vilket med nödvändighet inte är samma sak) så jämförelsen skall inte automatiskt tolkas som att en minskning skett. Med stöd i journalisternas svar på om de varit mer utsatta 2016 än föregående år går det inte heller att dra någon slutsats om att utsattheten generellt ökat eftersom knappt två tredjedelar svarade nej på denna fråga.

En jämförelse med två tidigare studier av olika yrkesgrupper visar att journalister är mer utsatta än kulturarbetare och politiker (20 procent). Under valår då politiker är mer synliga i såväl medierna som ute bland väljarna ökar utsattheten till liknande nivåer som bland journalister (BRÅ, 2015; Myndigheten för kulturanalys, 2016).

Vanligast är att journalister blir utsatta för olika former av hot, medan våld och skadegörelse är betydligt mindre vanligt (se tabell 1 och 2).

Runt 4 procent av journalisterna var under 2016 utsatta för någon typ av händelse som kan karaktäriseras som brottslig och det vanligaste är knuff eller liknande. Allvarligare former av brott är ovanligt.

Tabell 1. Andel utsatta för våld och skadegörelse (procent)

	Någon gång	Under 2016
Andel utsatta	14.6	3.8
Slag, spark eller liknande	2.5	0.4
Knuff eller liknande	7.9	1.7
Våld med vapen	1.3	0.2
Anlagd brand/sprängning	0.4	0.0
Klotter	0.6	0.2
Annan form av skadegörelse	2.4	0.5
Anna form av våld	3.9	1.4
Antal svar	1 297	1 316

Betydligt vanligare är att journalister utsätts för olika former av hot, nästan hälften av journalisterna (44 procent) har någon gång under sin karriär upplevt en hotfull situation och under 2016 blev var fjärde journalist hotad eller trakasserad. Vanligaste sättet att motta hot är via e-post eller på olika plattformar på sociala medier medan 7 procent mottog ett hotfullt telefonsamtal.

Tabell 2. Andel utsatta för hot och trakasserier (procent)

	Någon gång	Under 2016
Andel utsatta	43.9	25.1
Hotfullt uttalande öga mot öga	17.3	3.9
Hotfullt telefonsamtal	26.8	7.1
Hotfullt sms/mms	3.9	2.1
Hotfullt brev/vykort	9.7	2.0
Hotfull e-post	25.8	12.1
Hot/påhopp via sociala medier	21.3	11.9
Hotfull artikelkommentar	13.3	5.2
Obehagligt besök, förföljd, kartläggning	7.7	1.7
Kapning av internetkonto	0.9	.3
Annan form av hot	2.9	.6
Antal svar	1 293	1 357

Som nämndes inledningsvis har digitaliseringen inneburit att journalister är mer synliga och lätt nådda och om man ser till de som mottog hot 2016 så skedde det främst på digital väg. Det så kallade näthatet utgjorde två tredjedelar av händelserna och förmedlades främst genom e-post och på sociala medier. Artikelkommentarer stod för en mindre del, 5 procent, och denna andel har kontinuerligt minskat i takt med att kommentatorsfälten stängts ned eller kraftigt modererats. Det är uppenbart att den anonymitet och snabbhet som nätet erbjuder är mer lockande än de sätt som kräver tid, eftertanke eller personligt möte.

Särskilt utsatta grupper

I detta avsnitt redovisas utsatthetens fördelning på ett antal grupper – arbetsplats, arbetsuppgift, ämnesmässig bevakning och kön.

Ett ofta förekommande påstående i debatten har varit att kvinnor är mer utsatta i offentligheten än män, såväl journalister som övriga aktörer. Resultaten från föreliggande studie stödjer inte detta påstående – om man ser till den totala utsattheten är det snarare män som är mest drabbade: 63 procent av männen jämfört med 53 procent av kvinnorna har varit utsatta någon gång under sitt yrkesliv. Skillnaden kan till viss del förklaras av att de manliga journalisterna i genomsnitt varit verksamma något längre än kvinnorna (män 17 år, kvinnor 15 år). Sett till andelen som varit utsatta under 2016 finns det inte heller något som tyder på att kvinnor är mer utsatta än män. Samma resultat har framkommit i två tidigare studier som genomförts vid Göteborgs universitet (Löfgren-Nilsson, 2013 och 2016)¹.

1. Resultaten utesluter inte att kvinnliga journalister i vissa yrkeskategorier, t ex opinionsbildare och politiska kommentatorer är mer utsatta än sina manliga kollegor, något som ofta hävdats i debatten och diskuterats i ett antal kvalitativa intervjustudier. Nedbrytningar i dessa underkategorier går tyvärr inte att göra då antalet i respektive grupp är få och felmarginalerna blir för stora för att dra säkra slutsatser.

Tabell 3. Utsatthet fördelat på kön (procent)

Utsatt	Någon gång		2016	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna
Ja	63	53	28	24
Nej	37	47	72	76
Summa	100	100	100	100
Antal svar	527	680	519	675

Journalister verksamma inom televisionen, radion och nyhetspressen är de som är mest utsatta, medan de som arbetar inom veckopress/tidskrifter och som frilans är minst drabbade. Inom gruppen nyhetspress är kvällstidningsjournalister de mest utsatta, 41 procent var utsatta under 2016. Att kvällspressjournalister är en särskilt utsatt grupp har även framkommit i tidigare studier (Löfgren Nilsson, 2013 och 2016).

Avgörande är också vilket ämne man bevakar och de som är verksamma inom politik/samhälle/ utrikesrapportering och kriminalreportrar är mest utsatta. Om man ser till andelen som någon gång varit utsatta är den 74 procent bland de som sysslar med bevakning av politik/samhälle/ utrikesrapportering och 79 procent bland de som bevakar brott och kriminalitet. Under 2016 var motsvarande andelar 41 respektive 37 procent. Liknande mönster har påvisats i tidigare undersökningar (Löfgren Nilsson, 2013 och 2016).

Tabell 4. Utsatthet 2016 fördelat på arbetsplats (procent)

Utsatt	Nyhetspress	Veckopress/ tidskrift	Radio	Television	Frilans	Annat
Ja	31	13	36	41	16	16
Nej	69	87	64	59	84	84
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal svar	396	233	104	175	176	135

Tabell 5. Utsatthet 2016 fördelat på ämne (procent)

Utsatt	Allmänt inriktad	Politik/ samhälle/utrikes	Kriminalitet/brott	Annat
Ja	31	41	37	16
Nej	69	59	63	84
Summa	100	100	100	100
Antal svar	431	193	27	524

Vilken arbetsuppgift man har påverkar också risken att utsättas för trakasserier, våld och hot och här spelar graden av synlighet och profilering stor roll. Ledarskribenter/krönikörer är de som är mest utsatta – 60 procent angav att de drabbats av en händelse som upplevdes som hotfull under 2016. Programledare, reportrar och chefer är andra yrkesgrupper som löper något högre risk för utsatthet än genomsnittet, medan redigerare som enskild kategori är de som löper minst risk.

Tabell 6. Utsatthet 2016 fördelat på arbetsuppgift (procent)

Utsatt	Chef	Reporter	Redigerare/ webbredaktör	Ledarskribent/ krönikör	Fotograf	Program- ledare	Annat
Ja	30	29	15	60	23	32	16
Nej	70	71	85	40	77	68	84
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	191	552	164	25	64	40	178

Sammantaget kan konstateras att inriktningen på yrkesverksamheten i termer av arbetsuppgift och ämnesmässig bevakning har betydelse för risken att utsättas, medan kön inte är avgörande.

Förövare och motiv

Detta avsnitt utgår från 389 händelser som inträffade under en tolv månaders period (2016). Av händelserna är 87 procent hot och trakasserier, där hot via e-post och på sociala medier är vanligast, medan 13 procent utgörs av våld och skadegörelse, där knuffar eller likande dominerar. I de följande avsnitten redovisas samtliga händelser tillsammans eftersom händelserna som gäller våld och skadegörelse är för få för att särredovisas.

I många fall utsätts journalister för anonyma förövare, men kan ändå bilda sig en uppfattning av personen och dess motiv. I detta avsnitt redogörs det för journalisternas bild av förövarens och hans motiv vid den senaste händelsen de var utsatta för. 21 procent av journalisterna hade tidigare varit utsatt för samma förövare, 43 procent angav att de inte varit utsatta av samma person och 35 procent att de inte visste.

I en klar majoritet av fallen är det ensamma förövare som utsätter journalisterna. I 15 procent av fallen kunde journalisterna inte ange hur många som varit inblandade och det handlar då främst om digitala hot (e-post samt påhopp på sociala medier) samt skadegörelse.

Tabell 7. Förövarnas antal (procent)

Antal förövare	
1	60
2-3	14
4	11
Vet ej	15
Summa	100
Antal svar	377

När det kommer till förövaren/förövarnas kön är bilden entydig, det är män som står för en övervägande del av hoten och trakasserier (83 procent). Det finns också en skillnad mellan manliga och kvinnliga journalister såtillvida att kvinnliga journalister i högre utsträckning utsätts för kvinnliga förövare, 21 procent jämfört med 12 procent bland manliga journalister. Ett liknande mönster framkom även i en studie av politikernas utsatthet (BRÅ, 2015).

Tabell 8. Förövarens kön (procent)

	Samtliga journalister	Manliga journalister	Kvinnliga journalister
Förövarnas kön			
Man/män	83	88	78
Kvinna/kvinnor	7	5	9
Olika kön	10	7	13
Summa	100	100	100
Antal svar	283	130	153

Kommentar: I tabellen har andelen vet ej tagits bort (17 procent kunde ej ange kön på förövaren) för att kunna jämföra utsatta manliga och kvinnliga journalister.

De utsatta journalisterna fick också frågan om de kunde placera in förövaren/förövarna i någon politisk organisation eller annan form av grupp. Drygt två tredjedelar av journalisterna hade en uppfattning i denna fråga och den vanligaste bedömningen var att förövaren tillhörde en högerextremistisk/rasistisk grupp. Alternativet vänsterextremistisk grupp angavs av 2 procent. 17 procent av journalisterna angav ”annat”, men en analys av svaren visar att de dels är för disparata för att kunna kategoriseras, dels innehåller svar på annat än vad frågan avsåg, huvudsakligen nämnandet av enskilda personer.

Tabell 9. Förövarens grupptillhörighet (procent)

Medlem i	Ja	Antal svar
Antifeministisk grupp	7	366
Högerextremistisk/rasistisk grupp	43	366
Intresseorganisation	6	366
Kriminellt nätverk/grupp	7	366
Miljö- eller djurrättsgrupp	1	366
Vänsterextremistisk grupp	2	366
Annat nämligen	17	366

De journalister som var utsatta för hot och trakasserier under 2016 fick också uppge om de ansåg att utsattheten var förknippad med en viss händelse eller situation. Knappt 80 procent av de utsatta journalisterna angav någon av de situationer som listades och enligt journalisterna är det i huvudsak innehållet i publiceringarna som genererar hot och trakasserier.

Tabell 10. Vad de utsatta förknippade händelsen med (procent)

Förknippade händelsen med	Ja	Antal svar
Bevakning av enskild individ/grupp	26	365
Bevakning av särskilt ämne/fråga	49	365
Uppmärksamhet kring mig som person	10	365
Uttalande eller opinionsyttring	13	365
Inget av ovanstående	22	365

Det absolut vanligaste är att den aktuella händelsen förknippas med bevakningen av ett speciellt ämne eller fråga, knappt hälften av journalisterna anger det, följt av bevakningen av enskilda individer eller grupper, vilket ungefär en fjärdedel av journalisterna uppger. Betydligt mindre

vanligt är att uppmärksamhet kring journalisten som person eller tydliga ställningstaganden förknippas med upphovet till trakasserier eller hot.

De utsatta journalisterna ombads också specificera vilka ämnen samt individer/grupper det rörde sig om. Bland de ämnen som genererar våld, hot och trakasserier dominerar ett tema: i hälften av fallen rör det sig om bevakningen av flyktingar/immigrationsfrågor/asylsökande. Bevakningen av kriminalitet anges av 11 procent följt av antirasism och fotboll (vardera 4 procent).

Om man ser till bevakningen av enskilda individer/grupper återkommer samma mönster; det är främst förekomsten av flyktingar/immigranter/asylsökande i rapporteringen som genererar hot och trakasserier, 28 procent av händelserna. 22 procent anger att det var bevakningen av Sverigedemokraterna. Även bevakningen av fotbollssupportrar, kriminella och högerextrema anges som orsak till hot och trakasserier, om än i mindre omfattning (vardera 7 procent).

Mönstren vad gäller individer/grupper och ämnen är i stort sett de samma oavsett vilken typ av händelse man varit utsatt för. Resultaten visar på en dominerande främlingsfientlig diskurs som bakomliggande orsak till de hot och trakasserier journalister utsätts för. Resultaten ligger även i linje med vad som framkommit i tidigare studier (Löfgren Nilsson, 2013 och 2016).

Tydliga tecken på en främlingsfientlig diskurs kan också spåras när de utsatta journalisternas tillfrågades om de upplevde att förövarens motiv hörde ihop med en negativ inställning till olika grupper/tillhörigheter. Över hälften av journalisterna angav att en negativ inställning till hudfärg/nationalitet/etnisk bakgrund hos förövaren var skälet till att de utsatts och 30 procent anger negativ inställning till viss religionstillhörighet.

Tabell 11. Förövarens motiv (procent)

Negativ uppfattning om	
Viss hudfärg/nationalitet/etnisk bakgrund	54
Viss religionstillhörighet	30
Viss sexuell läggning	9
Könsöverskridande identitet	11
Summa	100
Antal svar	308

I studien ombads journalisterna även ta ställning till vad de trodde förövaren/förövarna ville uppnå med sitt handlande. I princip samtliga av de utsatta journalisterna hade en bild av förövarens syfte. De vanligaste syftena är av bakåtsyftande karaktär, dvs förövaren/förövarna reagerar på något som redan skett genom att visa missnöje och förolämpa. Samtidigt är det enskilt vanligaste syftet enligt journalisterna att påverka deras agerande och professionella ställningstaganden och därmed åstadkomma en förändrad bevakning.

Tabell 12. Vad förövaren ville uppnå (procent)

Motiv	
Visa missnöje	27
Förödmjuka eller förolämpa	24
Hämnas	2
Påverka mig i mitt agerande som journalist	36
Få mig att sluta som journalist	3
Annat, nämligen*	6
Vet inte	2
summa	100
Antal svar	379

*Annat kategorin innehåller helt disparata svar som ej kunnat kategoriseras

Rapportering och polisanmälan

I studien ställdes ett antal frågor som syftade till att få en bild av hur händelserna hanterats och hur eventuella kontakter med polisen upplevts. Det är mycket ovanligt att journalisterna själva varit i kontakt med polisen (8 procent). En av tio händelser polisanmäldes. Det är dock något vanligare att polisanmäla om man varit utsatt för våld och skadegörelse (18 procent) än om man mottagit olika former av hot (9 procent).

Tabell 13. Benägenhet att polisanmäla (procent)

Anmäls	
Av mig själv	3
Av annan person	8
Nej	89
Summa	100
Antal svar	373

I de fall händelsen har polisanmälts är det oftast av någon annan än journalistens själv, med stor sannolikhet innebär det att arbetsgivaren drivit ärendet. Men en övervägande majoritet av fallen (89 procent) anmäls aldrig eller föranleder någon kontakt med polisen. Den huvudsakliga anledningen är att händelsen upplevdes som en småsak eller bagatell, trots att man upplevt situationen som hotfull. Ytterligare ett skäl, som anges av två av tio journalister, är att man inte trodde det skulle leda någon vart och en nästan lika stor andel såg det som en del av jobbet, dvs något man får förvänta sig och hantera.

Konstateras kan också att det är väldigt få som uppgav att de saknar förtroende för polisen och rättsväsendet eller som inte ville/orkade gå igenom en rättsprocess.

Tabell 14. Skäl till att inte polisanmäla händelsen (procent)

Skäl	
Upplevde händelsen som en småsak eller bagatell	38
Anmälan skulle inte leda till något	21
Såg det som en del av det journalistiska uppdraget	17
Hanterade händelsen själv	11
Ville eller orkade inte gå igenom en rättsprocess	3
Saknar förtroende för polisen	1
Saknar förtroende för rättsväsendet	1
Annat skäl	8
Summa	100
Antal svar	325

Kommentar: i kategorin annat skäl finns en mängd disparata svar som ej kunnat kategoriseras.

Sett till de som polisanmält ärendet finns en stor variation i hur man upplevt kontakten med polisen, men med en viss övervikt mot positiva erfarenheter.

Tabell 15. Erfarenheter av polisen i ärendet (procent)

Mycket positiva	17
Ganska positiva	31
Varken positiva eller negativa	35
Ganska negativa	4
Mycket negativa	13
Summa	100
Antal svar	48

De utsatta journalisterna fick också svara på frågor om behovet av stöd i samband med det de varit utsatta för. 9 av 10 journalister upplever att det inte haft något, eller ganska litet behov av stöd. Och drygt 1 av 10 upplever att de fått stöd i ganska stor eller mycket stor utsträckning.

Konsekvenser

I detta avsnitt redovisas vilka konsekvenser utsattheten fått för journalisterna, i termer av vilka åtgärder de vidtagit för att skydda sig och hur yrkeslivet och privatlivet påverkats.

Det absolut vanligaste är att de utsatta journalisterna inte vidtagit någon åtgärd för att skydda sig mot framtida trakasserier, våld och hot. Den vanligaste åtgärden som vidtagits är att bli mer restriktiv på sociala medier, dvs minska sin synlighet i den digitala världen. Drygt en av 10 utsatta journalister har ändrat sina rutiner/beteende eller fått information om säkerhetsåtgärder. Andelen är betydligt högre bland de som varit utsatta för våld och skadegörelse – 27 respektive 38 procent, vilket gör det till de vanligaste åtgärderna i denna grupp. Att skaffa överfallslarm, byta bostad eller få skyddad identitet är ovanligt. I sammanhanget skall dock noteras att frågan avsåg om man vidtagit åtgärder som en följd av att man var utsatt under 2016, något som inte utesluter att de drabbade journalisterna tidigare kan ha vidtagit någon av dessa åtgärder.

Tabell 16. Vidtagna säkerhetsåtgärder (procent)

Säkerhetsåtgärder	
Ej vidtagit någon åtgärd	63
Blivit mer restriktiv på sociala medier	22
Fått information om säkerhetsåtgärder	13
Ändrat mina rutiner och beteende	11
Modererade/nedstängda kommentatorsfält	8
Fått nytt hemligt telefonnummer	3
Skaffat överfallsalarm	1
Mejl/telefon sköts av annan person	1
Fått skyddade personuppgifter	0
Bytt bostad	0
Annan åtgärd	6
Antal svar	316

Kommentar: kategorin annan åtgärd består av disparata svar som ej kunnat kategoriseras.

Som tidigare konstaterats finns det en upplevelse bland många journalister av att hoten och trakasserier har som syfte att påverka deras yrkesutövning. Förövarens handlande kan i det avseendet sägas vara strategiskt i bemärkelsen att hen vill åstadkomma en förändring i bevakningen av vissa frågor. En viktig demokratisk aspekt av utsattheten är därför huruvida journalisterna faktiskt påverkas i sin yrkesutövning.

Tabell 17. Konsekvenser av utsatthet (procent)

Konsekvens	Någon				Summa	Antal svar
	Ofta	Ibland	enstaka gång	Aldrig		
Undvikit att bevaka visst ämne/fråga	2	6	17	74	100	309
Undvikit att bevaka en viss individ/grupp	0	6	16	78	100	306
Funderat på att sluta som journalist	5	8	11	76	100	309
Blivit rädd	1	11	41	47	100	311

Resultaten visar att 26 procent av de utsatta journalisterna har undvikit att bevaka ett visst ämne eller fråga och 22 procent har någon gång undvikit att bevaka en viss individ eller grupp. Det vanligaste är att denna form av själv censur inträffat någon enstaka gång. Det finns med andra ord en viss tendens till att medborgares strategiska handlingar i form av våld och hot påverkar och leder till en viss själv censur. Hur stor påverkan dessa handlingar har på den journalistiska rapporteringen generellt sett är svårt att dra slutsatser om, men tendenserna till själv censur bör betraktas som oroväckande.

Över hälften av journalisterna uppger också att de blivit rädda efter att ha utsatts, och 25 procent har någon gång funderat på att lämna journalistiken. Den händelse man varit utsatt för har för 20 procent av journalisterna också lett till att privatlivet påverkats.

Sammanfattning

Journalisternas trygghetsundersökning bygger på ett slumpmässigt urval av medlemmar i Svenska journalistförbundet och har en svarsfrekvens på 32 procent. Undersökningen genomfördes under perioden 24 januari – 22 mars 2017. Frågorna handlade om journalisternas utsatthet under 2016.

Nedan sammanfattas de viktigaste resultaten i punktform och i form av ett scenario.

26 procent av journalisterna var under 2016 utsatta för våld, hot eller trakasserier.

4 procent av journalisterna var utsatta för någon form av våld eller skadegörelse och 25 procent var utsatta för hot och trakasserier.

66 procent av hoten och trakasserierna framfördes digitalt, främst via e-post och på sociala medier.

83 procent av förövarna var män och 60 procent var enskilda individer.

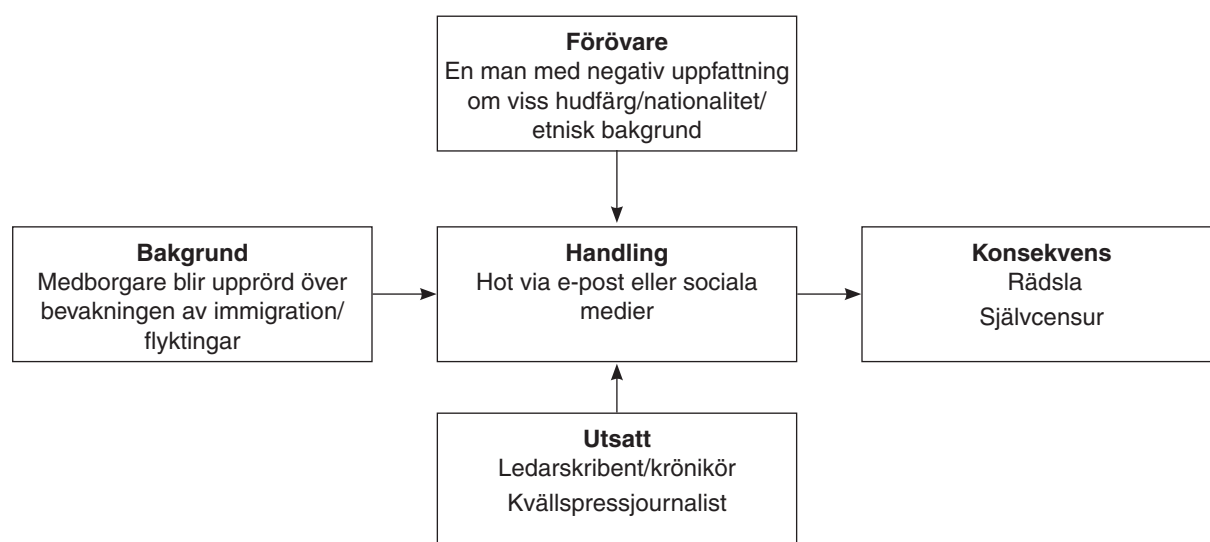
75 procent av händelserna genererades av bevakningen av en speciell fråga/ämne eller individ/grupp.

11 procent av händelserna polisanmälades.

37 procent av de utsatta journalisterna har vidtagit åtgärder för att skydda sig.

53 procent journalisterna har blivit rädda efter att ha utsatts och runt 25 procent har någon gång undvikit att bevaka en speciell fråga/ämne eller individ/grupp.

I undersökningen finns tydliga mönster vad gäller förövare, händelser, motiv och konsekvenser. Nedan tecknas avslutningsvis ett scenario som visar den vanligaste situationen.

Referenser

- BRÅ (2015) *Politikernas trygghetsundersökning 2014 – Förtroendevaldas utsatthet under valåret 2014*. Rapport 2015:23.
- Committee to Protect Journalists (2015) *Attacks on the Press*. Overview at <https://cpj.org/attacks/>, senast nedladdad Aug 17, 2015.
- Freedom House (2015a) *Freedom of the Press 2015*. Rapport tillgänglig på https://www.freedomhouse.org/sites/default/files/FreedomofthePress_2015_FINAL.pdf
- Löfgren Nilsson, Monica (2013) *Journalistpanelens undersökning om hot och hat mot journalister*. Göteborgs universitet: JMG. Nyhetsbrev tillgängligt på http://jmg.gu.se/forskning/alla_projekt/journalistpanelen/genomforda-undersokningar
- Löfgren Nilsson, Monica (2016) *Journalistpanelens undersökning om hot och hat mot journalister*. Göteborgs universitet: JMG. Nyhetsbrev tillgängligt på http://jmg.gu.se/forskning/alla_projekt/journalistpanelen/genomforda-undersokningar
- Myndigheten för kulturanalys *Hotad kultur? En undersökning om hot, trakasserier och våld mot konstnärer och författare i Sverige*. Rapport 2016:3.
- Reporters Without Borders (2014) *2014 Round-up of abuses against journalists*. Sammanfattad på <http://en.rsf.org/files/bilan-2014-EN.pdf#page=1>. Published Dec 13, 2014, senast nedladdad Aug 17, 2015.

Bilaga 1. Metodrapport

Den här rapporten ger en översikt och beskrivning av utformningen och genomförandet av journalisternas trygghetsundersökning 2017. Nedan diskuteras metoder för datainsamling, urvalsförfaranden, svarsfrekvenser och bortfall.

Urval och urvalsförfarande

2016 genomförde Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) en undersökning om trakasserier riktade mot journalister. Denna undersökning byggde på ett slumpmässigt urval draget ur svenska journalistförbundets medlemsregister. För att undvika att ställa likande frågor till samma personer sändes enkäten ut till de personer som inte slumpats fram att delta i studien 2016. Detta tillvägagångssätt resulterade i ett slumpmässigt urval på 4859 personer.

Enkätfrågor

Frågeformuläret är indelat i följande fem frågeområden:

- bakgrundsfrågor
- utsatthet
- uppföljningsfrågor om utsatthet
- fördjupning utsatthet
- konsekvenser

Bakgrundsfrågor

För att kunna jämföra utsatthet i olika grupper ställdes frågor om olika faktorer som diskuterats eller visat sig ha betydelse i tidigare studier. Följande bakgrundsfrågor ställdes:

- Kön
- Ålder
- Arbetsplats
- Arbetsuppgift
- Ämnesmässig bevakning
- Antal år i yrket

Utsatthet

Frågor om utsattheten delades in i två kategorier, våld och skadegörelse samt hot och trakasserier. Den första kategorien avser handlingar som kan betraktas som brottsliga, medan den andra kategorin avser handlingar som kan vara, men inte nödvändigtvis är, brottsliga.

De handlingar som efterfrågades i kategorin våld och skadegörelse var:

- Slag, spark eller liknande
- Knuff eller liknande
- Våld med vapen
- Anlagd brand/sprängning
- Klotter
- Annan form av skadegörelse
- Annan form av våld

De handlingar som efterfrågades i kategorin hot och trakasserier var:

- Slag, spark eller liknande
- Hotfullt uttalande öga mot öga
- Hotfullt telefonsamtal
- Hotfullt sms/mms
- Hotfullt brev/vykort
- Hotfull e-post
- Hot/påhopp via sociala medier
- Kapat internetkonto
- Uthängd på internet
- Obehagligt besök, förföljelse eller kartläggning
- Annan hotfull händelse

Uppföljningsfrågor om utsatthet

De journalister som uppgav att de utsatts för någon av de listade händelserna fick svara på uppföljningsfrågor om bland annat förövare, motiv, konsekvenser och polisanmälan. Det flesta följdfrågor var desamma oavsett om det handlade om våld och skadegörelse eller om hot och trakasserier.

Uppföljningsfrågorna handlade om:

- uppfattning om förövaren/na (vem, grupptillhörighet, motiv)
- om händelsen polisanmäls (om inte, varför)

Fördjupning utsatthet

Avsnittet innehåller frågor som handlar om utsattheten generellt och frågorna ställdes till de journalister som varit utsatta någon gång under 2016.

Konsekvenser

Avsnittet innehåller frågor om vilka åtgärder som vidtagits för att skydda sig och i vilken utsträckning utsattheten påverkat yrkeslivet och privatlivet.

Undersökningens genomförande

Datainsamlingen för journalisternas trygghetsundersökning 2017 genomfördes av Laboratory of Opinion Research (LORE). LORE är en organisation vid Göteborgs universitet som via webbenkäter genomför datainsamlingar på uppdrag av forskare, inom och utanför Göteborgs universitet, samt andra aktörer som vill samla in enkätdata via internet.² Undersökningen genomfördes genom en webbenkät, under perioden 24 januari till 22 mars 2017.

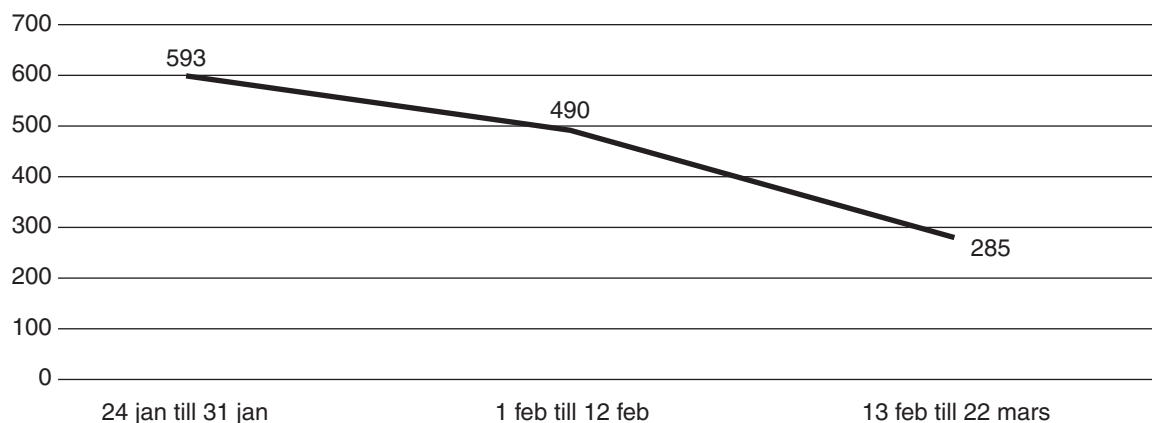
Tillsammans med en länk till frågeformuläret skickades en inbjudan att delta ut. Inbjudan innehöll information om hur respondenten valts ut, hur resultaten skulle bearbetas och att inga enskilda personers svar skulle kunna gå att urskilja. Vidare påpekades vikten av att svara även om man inte varit utsatt, en uppmaning som särskilt betonades i de två påminnelsebreven.

En första länk till studien skickades till deltagarna (4 859 personer) kl. 07:00 den 24 januari 2017. Den 1 februari kl. 07:00 skickades en första påminnelse ut till deltagare som ännu inte svarat på enkäten (4 295 personer). En andra (och sista) påminnelse skickades till resterande deltagare (3 729 personer) kl. 07:00 den 13 februari 2017. Enkäten stängdes den 22 mars, 2017.

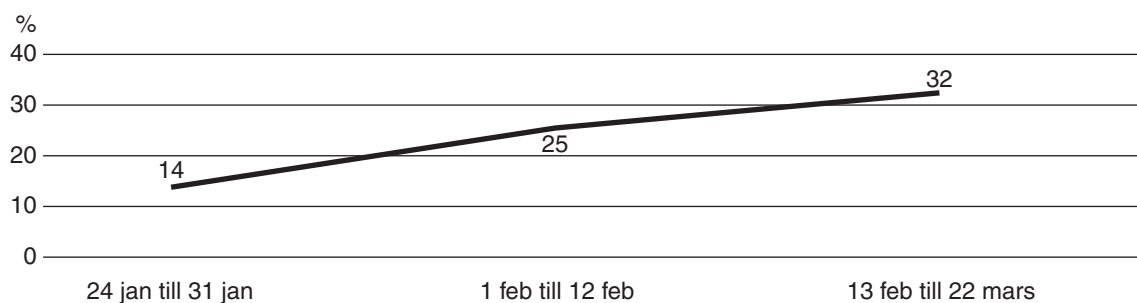
2. För att kunna genomföra datainsamlingar driver LORE ett antal webbpaneler. Den största av dessa är Medborgarpanelen som i nuläget består av drygt 60 000 aktiva respondenter runt om i Sverige. Förutom Medborgarpanelen driver LORE även andra paneler, till exempel en Politikerpanel och en Journalistpanel (för mer information om LORE, se www.lore.gu.se).

Figur 1 och 2 nedan visar inflödet av svar under fältperioden. I Figur 1 och 2 ser vi att antalet svar som inkom under perioden från inledande utskick till dagen före första påminnelsen var 593 (14% svarsfrekvens räknat på totala urvalet minus ”studsar” och avanmällda). Antalet svar som inkom från och med första påminnelse till dagen före andra (och sista påminnelsen) var 490 (25% svarsfrekvens), och andelen svar som inkom från och med andra påminnelsen till slutdatum var 285 personer (32% svarsfrekvens).

Figur 1. Antal svarande efter inbjudan, första påminnelsen och andra (sista) påminnelsen.

Figur 2. Svarsfrekvens i procent efter inbjudan, första påminnelsen och andra (sista) påminnelsen

Tabell 1 visar en översikt över undersökningens totala svarsfrekvens och bortfall. I tabellen ser vi att andelen besvarade enkäter i undersökningen är 32 procent. Andelen avanmälningar är knappt 5 procent och gruppen består huvudsakligen av personer som ej är yrkesverksamma som journalister och därför ej skulle ingått i urvalet (ett fåtal var långtidssjukskrivna, eller hade av andra skäl inte varit yrkesverksamma under 2016). Andelen ”studsar” (inbjudningar via epost som studsats tillbaka, det vill säga inte kommit fram till mottagaren) är 8 procent.

Tabell 1. Undersökningens totala svarsfrekvens och bortfall

	Frekvens	Procent
Bruttourval	4 859	
Studsar	375	7.72
Avanmälningar	223 *	4.58
Nettourval	4 261	
Svarande	1 368	
Svarsfrekvens	32 %	

Svarsfrekvensen i denna studie är betydligt lägre än i de studier som tidigare genomförts av JMG, Göteborgs universitet. Den får inte automatiskt konsekvenser för studiens trovärdighet (se diskussionen nedan om tillförlitlighet), men den innebär att vikt bör läggas vid mönster och tendenser snarare än vid exakta procenttal. En trolig förklaring till den låga svarsfrekvensen är att det under senare år gjorts ett flertal studier om hot och trakasserier riktade mot journalister, genomförda av såväl branschorganisationer som forskare och studenter. Mängden studier har sannolikt minskat journalisternas svarsvilja.

Tillförlitlighet och tolkningsutrymme

Ett vanligt problem i undersökningar av denna typ är att personer som inte känner sig berörda avstår från att svara. Av detta skäl innehöll inbjudan en formulering om vikten att delta även om man inte varit utsatt och denna uppmaning poängterades ytterligare i de båda påminnelserna. En jämförelse av svaren som inkom före och efter påminnelserna visar att de som svarat direkt i större utsträckning varit utsatta än de som svarat efter påminnelserna. Bland de som svarade efter andra påminnelsen dominerar journalister som aldrig varit utsatta. Påminnelserna tycks alltså ha haft avsedd effekt.

I tabell 2 görs en jämförelse mellan de svarande i undersökningen och medlemmar i SJF, samt den undersökning som genomfördes vid JMG 2016. Denna undersökning byggde på ett slumpmässigt urval från SJFs medlemsregister och hade en svarsfrekvens 38%. Den kan därför tjäna som ytterligare en referenspunkt i diskussionen om representativitet. De uppgifter som kunnat inhämtas från SJFs medlemsregister rör kön och arbetsplats.

En första slutsats är att kvinnor är något överrepresenterade i undersökningen. Av detta skäl har samtliga frågor kontrollerats för kön. Kön visade sig inte ha någon betydelse för graden av utsatthet eller för svaren på övriga frågor med ett undantag: könet på förövaren som utsatt journalisten. Denna skillnad påverkar dock inte slutsatsen kring resultatet att en majoritet av förövarna är män. Att kön inte visade sig ha betydelse för svaren på de övriga frågorna innebär att resultaten är generaliserbara trots den något sneda könsfördelningen.

Vad gäller arbetsplats är uppgifterna från SJFs medlemsregister inte helt jämförbara med hur frågan om arbetsplats ställts i undersökningen. I SJFs kategori etermedier återfinns journalister inom public service, medan undersökningens kategori även rymmer journalister verksamma inom övriga etermedier och därför är andelen högre. Vad gäller dagspressjournalister är andelen lika hög i undersökningen som i SJFs medlemsregister vilket även är fallet med gruppen frilansare. Kategorin övriga i SJFs medlemsregister rymmer bland annat journalister på andra etermedier än inom public service och här återfinns även tidskriftjournalister, journalister på nyhetsbyråer m fl.

Tabell 2. Svarsfrekvens för olika redovisningsgrupper, antal svarande (procent).

	SJFs medlemsregister	JMGs undersökning 2016	JTU 2017
<i>Kön</i>			
Kvinna	51	50	55
Man	49	50	45
<i>Medium</i>			
Dagspress	33	37	33
Public service/ Etermedier	18	21	23
<i>Frilans</i>			
Övriga	35	30	30

Utifrån jämförelsen ovan och det faktum att påminnelserna tycks ha fångat upp icke utsatta journalister kan slutsatsen dras att utifrån de faktorer som kunnat kontrolleras för kan studiens resultat sägas vara generaliserbara.

Bilaga 2. Tabellbilaga

Tabell 1. Journalister som någon gång varit utsatta fördelat på arbetsplats (procent)

Utsatt	Nyhetspress	Veckopress/ tidskrift	Radio	Television	Frilans	Annat
Ja	64	41	62	69	50	53
Nej	36	59	38	31	50	47
Summa	100	100	100	100	100	100
Antal svar	402	233	104	178	177	137

Tabell 2. Journalister som någon gång varit utsatta fördelat på arbetsuppgift (procent)

Utsatt	Chef	Reporter	Redigerare/ webbredaktör	Ledarskribent/ krönikör	Fotograf	Program- ledare	Annat
Ja	59	61	42	72	73	58	47
Nej	41	39	58	28	27	42	43
Summa	100	100	100	100	100	100	100
Antal svar	191	555	167	25	67	41	181

Tabell 3. Journalister som någon gång varit utsatta fördelat på ämne (procent)

Utsatt	Allmänt inriktad	Politik/samhälle/utrikes	Kriminalitet/brott	Annat
Ja	62	74	79	47
Nej	38	26	21	53
Summa	100	100	100	100
Antal svar	436	197	28	527

Tabell 4. Journalister utsatta 2016 som haft behov av stöd i samband med den senaste händelsen (procent)

Haft behov av stöd	
Inte alls	63
I ganska liten utsträckning	28
I ganska stor utsträckning	8
I mycket stor utsträckning	1
Summa	100
Antal svar	371

Tabell 5. Journalister utsatta 2016 som erhållit stöd i samband med senaste händelsen (procent)

Erhållet stöd	
Inte alls	62
I ganska liten utsträckning	25
I ganska stor utsträckning	10
I mycket stor utsträckning	3
Summa	100
Antal svar	362

Tabell 6. Journalister som anser att privatlivet påverkats av utsattheten (procent)

Ja i stor utsträckning	1
Ja delvis	17
Nej	82
Summa	100
Antal svar	316

